

Τέχνες & γράμματα
ΠΡΟΣΩΠΑ

Υπνος, αυτή η εκπληκτική μηχανή ανυπαρξίας

Ο συγγραφέας Μισέλ Φάις μιλάει στην «Κ»

Συνέντευξη στον ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ

Με τον Μισέλ Φάις μάς συνδέει φίλια που τραβάει ως το -μακρινό-, 1996. Αυτή θα μπορούσε να βραβευθεί ως η άχρηστη πληροφορία της ημέρας, αλλά καλό είναι ο αναγνώστης να γνωρίζει πως η συνομιλία που ακολουθεί είναι μεταξύ φίλων. Και παρά τα όσα λέγονται για το σινάφι και τις φίλιες (με και χωρίς εισαγωγικά), μια συνέντευξη δεν του εικάζει κανείς. Η ευκαιρία δόθηκε τώρα με το νέο του βιβλίο, το μονολογικό μυθιστόρημα «Όπως ποτέ» (εκδ. Πατάκη). Τα χρόνια από το 1997 έως και το 2002 ζήσαμε πολλά παρέα με τον Μισέλ: λύπες μα και χαρές, μεσημεριανά τραπέζια και νυκτοπεριπατήματα, γελάσαμε πολύ και τρομάξαμε λίγο (Μισέλ, θυμάσαι τον σεισμό του '99), κλάψαμε κάποτε (στην κηδεία του πατέρα του, στο εβραϊκό τμήμα του Γ' Νεκροταφείου). Θα το λμούσα επίσης να πω ότι επάνω μου ο Μισέλ δοκίμασε τα πρώτα του, άτυπα, σεμινάρια δημοσιογραφικής γραφής - εδώ και χρόνια, ο Φάις, φύσει δάσκαλος, διδάσκει επαγγελματικά την «αφηγηματική περιπέτεια», όπως τη χαρακτηρίζει. Την εποχή που γνωριστήκαμε, ο Μισέλ δούλευε ακόμη το δεύτερο βιβλίο του, τα βραβευμένα διηγήματα «Απ' το ίδιο ποτήρι» - που θεωρώ ένα από τα καλύτερα βιβλία του. Κάποια στιγμή απομακρυνθήκαμε χωρίς όμως να ψυχανθούμε: το ποτάμι της ζωής έχει πολλά και διαφορετικά ρεύματα. Συγγραφικά μιλώντας, ο Μισέλ ακολούθησε σχήματα που ερωτοτροπούν με τον θεατρικό λόγο, την ποίηση, το πειραματικό σινεμά και τη ροή της συνειδησίας - κυρίως έγινε αυτό που ο αγαπημένος του Τόμας Μπέρχαρντ λέει για τον εαυτό του: «Καταστροφές ιστοριών». Ο γράφων πάλι στράφηκε όλο και πιο πολύ στη δημιουργία ιστοριών, η βαθιά εκτίμησή όμως παρέμεινε αμοιβαία. Ορισμένα πράγματα απλώς δεν αλλάζουν.

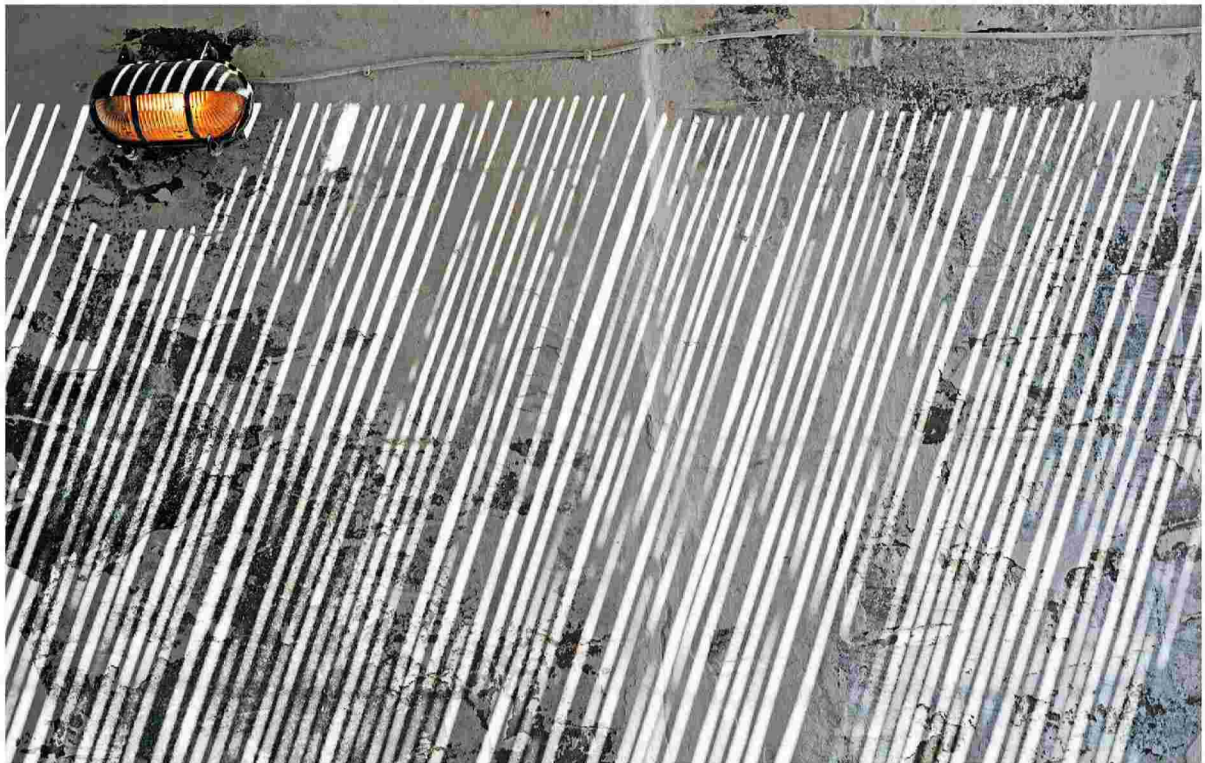
Υπάρχει ένας κεντρικός, εμβληματικός μονόλογος στον πυρήνα του πρώτου σου μυθιστορήματος, της «Αυτοβιογραφίας ενός βιβλίου» (1994), ο οποίος, έχω την αίσθηση ότι προετοιμάζει με σαφή τρόπο τον κατοπινό λογοτεχνικό σου εαυτό και επικονοιανέ σχεδόν με όσα έγραψες από εκεί και μετά, κυρίως όμως με τα σύντομα

Από παιδάκι με μαγνίτιζαν οι ιστορίες γνωστών ή αγνώστων, εξακολουθητικών ή περιστασιακών αφηγητών.

Η ανθρώπινη λαλιά είναι ένα φλεγόμενο ουρικό, μια λάβα στα αυτιά, στα χέρια και στην ψυχή αυτού που γράφει, αρκεί να ξέρει να το χειριστεί.

μυθιστορήματα-εσωτερικούς, συνειρμικούς μονολόγους που εξέδωσες τα τελευταία χρόνια. Συμφωνείς με αυτή τη διαπίστωση; Εάν ναι, πώς θα περιέγραφε την πορεία σου στη γραφή από τότε έως σήμερα, πώς δένει εκείνος ο μακρινός πια μονόλογος του «Κοιμώσου». Συχνά ξυπνούσες μέσα στη νύχτα για να διαπιστώσεις αν σπινθηρίσκει το «Όπως ποτέ»; - Κάιρια η επισήμανσή σου. Όταν τελείωσα την «Αυτοβιογραφία ενός βιβλίου», το μακρινό 1994, ένα μυθιστόρημα μακράς μαθητείας, καθώς γράφοντάς το ουσιαστικά έμαθα να γράφω (το έγραφα σχεδόν μια δεκαετία), αναρωτιόμουν αν έγραφα αυτό το βιβλίο για να πλαισιώσω (μπν πω θάψω) αυτόν τον σπινθηρίδι, αυτοτραυματικό μονόλογο με τεκμήρια επί τεκμηρίων αληθινών, επινοημένων, υβριδικών, ή το αντίστροφο. Δηλαδή, αν αυτός ο κατάσκαρος και φιλοκατήγορος μονόλογος αποτελεί το δεσπόζον και κρίσιμο «τεκμήριο» μιας οικογένειας, μιας πόλης, μιας μνήμης,

Φωτογραφία του Μισέλ Φάις. «Η απαθανάτιση για κάποιον σαν εμένα, ανιάτα αρχειομανή, είναι μια διέξοδος όταν ασφυκτιώ και δεν γράφω», λέει στην «Κ». «Κάπως έτσι μαλάκωσα τον θάνατο του πατέρα μου, το 2000. Όταν βγήκα στους δρόμους και φωτογράφιζα τους άθλιους των Αθηνών» («Η πόλη στα γόνατα», 2002).

«Στη γραφή μαθαίνεις, όπως και στη ζωή εξάλλου, να δέχεσαι το ξένο ως οικείο», λέει ο Μισέλ Φάις.

μιας γλώσσας κλονισμένης, σπαρμένης, αφανισμένης. Όσον αφορά τώρα το νήμα που συνδέει το τότε «Κοιμώσου» με το τωρινό «Όπως ποτέ», είναι, πάνω απ' όλα, ο ύπνος, αυτή η συγκλονιστική μηχανή ανυπαρξίας, ακριβέστερα η μεθόριος όλων αυτών που ζούμε καθ' ύπνον κι όλων αυτών που ονειρευόμαστε εκτός ύπνου. Αυτή η απίστευτη θεοσιμωμένη σκηνή, αυτή η αίσθηση οικείας μεταφυσικής, αυτή η μυθική συνεκτική αποσπασματικότητα.

Στην «Αυτοβιογραφία ενός βιβλίου» και πάλι, υπάρχει ένας ακόμη κομβικός μονόλογος, ο οποίος έχει περισσότερο την πατρία του ντοκουμέντου παρά του εσωτερικού μονολόγου. Αναφέρομαι στον περίφημο μονόλογο του νεκροθάφτη. Καθ' όσον γνωρίζω, βασίζεται σε αληθινή μαρτυρία ενός παλαιού νεκροθάφτη της Κομπιηνής. Στα πρώτα σου βιβλία αξιοποιήσες σε βάθος την επεξεργασμένη ηχογραφημένη προφορική μαρτυρία, η οποία όμως στη συνέχεια πήρε περισσότερο τη

μορφή της μαρτυρίας των απολύτως ανωνύμων, των άστεγων και απουσανάγων και όσων συνέλαβες τυχαία να παραληρούν μέσα στην πόλη, αλιεύοντας έστω και μια φράση, μια στιχομυθία. Πώς θα όριζες το λογοτεχνικό ουρικό που εξορύσσεις μέσα από αυτές τις τυχαίες, αδέσποτες κουβέντες, και πώς έγινε κομμάτι της δικής σου φωνής;

Στη γραφή μαθαίνεις, όπως και στη ζωή εξάλλου, να δέχεσαι το ξένο ως οικείο. Οντως, το υπέδαφος του νεκροθάφτη, που τέμνει αποφασιστικά το μυθιστόρημα σε ενοίκους του άνω και του κάτω κόσμου, είναι εν πολλοίς πραγματικό. Ενδοκειμενικά όμως πραγματικό, δηλαδή αυθεντικό είναι μόνο αυτό που αδράχνει τον αναγνώστη. Η πραγματικότητα του πραγματικού στη βουή του κόσμου δεν αφορά την πραγματικότητα στη σιωπή της αφήγησης. Από παιδάκι με μαγνίτιζαν οι ιστορίες γνωστών ή αγνώστων, εξακολουθητικών ή περιστασιακών αφηγητών. Για δεκαετίες, στην τσάντα μου υπήρχε, εκτός από κάμερα, και μικρομαγνητόφωνο. Αυτό το ηχητικό υλικό υπήρξε το έναυσμα, ο σπινθηρίσας αρκετών ιστοριών μου. Ευτυχώς δεν θυμάμαι πλέον το μείγμα αληθινού, πλαστού, αληθοφανούς. Επιζητώντας το Ολοκαυτώματος, Οπλιταζήδες, πρόφημο ψυχατρείον, άστεγοι, πόρνες, ζευγάρια σε κρίση, γυναικείες μόνες, άντρες σε πανικό, ταξίτζηδες εκτός εαυτού, τηλεστάρ σε παραλήρημα, διάφορα διανοητικά παγώνια - πόσο και πόσο δεν μαγνητοφωνήθηκαν-, άλλοι με συναίνεση και άλλοι ερήμην τους. Ναι, η ανθρώπινη λαλιά είναι ένα φλεγόμενο ουρικό, μια λάβα στα αυτιά, στα χέρια και στην ψυχή αυτού που γράφει, αρκεί να ξέρει να το χειριστεί, ειδικά πότε πότε χαμένο.

Διήνυσα, ως αφηγητής, διάφορες ακρότητες

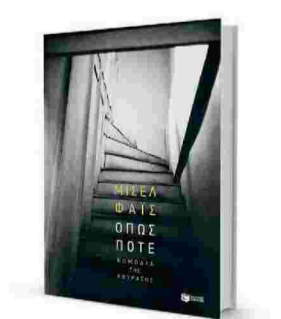
- Έχω την αίσθηση ότι μέσα από τα βιβλία σου αναδύονται λογίων λογίων μνήμες: εβραϊκή μνήμη, βαλκανική μνήμη, ελληνική μνήμη, πολιτική, ερωτική, ανδρική, της μόνωσης και του περιθωρίου, μνήμη του άλαλου και του ανειπωτού εν τέλει. Θα έλεγες πως μέσα από την πεζογραφία σου προσπαθείς να αναδείξεις αυτό που δεν μπορεί ή δεν πρέπει να επωωθεί, αυτό που κάποιος προσπαθεί να ξεχάσει; - Στο πέρασμα του χρόνου ανακάλυψα τη δύναμη της ακριβείας. Αυτή, πλέον, με συνέχει και με καθοδηγεί. Παραθέτω ένα ευτράπελο διαλογικό θραύσμα από το «Όπως ποτέ»: «Τώρα προσπαθώ να είμαι όσο πιο ακριβής γίνεται. Ακριβής ή αληθινός; Ακριβής. Μεγαλύτερη αλήθεια από την ακρίβεια δεν υπάρχει. Η ακρίβεια έχει κάτι το απόλυτο. Δηλαδή; Κάτι το άυλο απτό. Μάλιστα... Σκέψου, μια καρτέλα. Στέρη και αναπαιτική. Τη σκέφτεσαι; Την καρτέλα; Αυτή η καρτέλα δεν υπάρχει. Δεν... Αυτή η καρτέλα βγαίνει από κάποιο όνειρο ή από το επέκεινα. Μάλιστα... Η ακρίβεια, λοιπόν, έχει την τεχνική, τη δύναμη, πες το όπως θές, να αποσπά αυτή την καρτέλα από την ακλή ή το άδπλο. Κι όχι μόνο. Να τη φέρνει στον χώρο σου. Να την εμφανίζει με μορφή σου. Πιο πραγματική από την πραγματική. Κατανόητο; Κι όχι μόνο να τη φέρνει σπίτι σου, στο δωμάτιό σου, αλλά να μπορείς, αν θές, αν δεν φοβάσαι, να καθίσεις».

ως λογής θηριωδίες: από το Ολοκαύτωμα, τον Εμφύλιο και το βαλκανικό μακελειό έως πιο «εσωτερικές», προσωπικές, ιδιωτικές ακρότητες: το οικογενειακό σφαγείο, το ερωτικό σφαγείο, πώς μπορεί να ξεσκίσει τις σάρκες του ένα ζευγάρι. Εσχάτως, με τα τελευταία σου τρία βιβλία ιδίως, μοιάζει σα να επιθυμείς να διεισδώσεις πια στο ασυνείδητο σφαγείο του καθενός, στον άβατο χώρο και χρόνο του κάθε ανθρώπου. Ισχύει αυτή η μετατόπιση; - Διήνυσα, ως αφηγητής, διάφορες ακρότητες. Τις ανακεφαλαιώνεις με ακρίβεια. Μ' έναν αστερίσκο, όμως, όλες αυτές οι θηριωδίες και οι ωμότητες, ατομικές ή συλλογικές, αποζητούν ένα καθρέφτισμα σε μια ανάλογη γλωσσική επιφάνεια. Άρα ως μου επιτραπεί να προσθέσω ότι το δεσπόζον «σφαγείο» που έχει να αντιμετωπίσει ένας γραφιάς είναι το γλωσσικό. Εκεί, εξάλλου, κρινεται όλο το παιχνίδι. Όχι στο θέμα, αλλά στο βλέμμα. Προσωπικά, από το πρώτο μου βιβλίο μέχρι σήμερα είχα την ίδια αταλάντευτη μέριμνα. Τη συνοψίζω: να γράφεις, έτσι δεν μπορείς να γράφεις, είναι ένας τρόπος να γράφεις. Οντως στην τελευταία τριλογία (2015-2019), βιβλία που γράφτηκαν υπό το φως της ψυχαναλυτικής μου εμπλοκής (έντεκα χρόνια είναι μια παρατεταμένη περίοδος, και οικονομικά μόνο να τη δεις...), όπου μετατοπιζόμουν σε μια ζώνη πιο μοσφοτιστή, πιο ληθαργική, πιο παραξυσμική - πιο άβατη, όπως λες.

Ο αναγνώστης είναι για μένα άγνωστος και ακαρτογράφητος

- Βαφτίζεις μυθιστορήματα τα τελευταία σου έργα, η νομβέλες, όμως κάλλιστα θα μπορούσαν να είναι έργα έτοιμα να ανεβούν στη σκηνή. - Έργα μου έχουν γραφτεί αποκλειστικά για το θέατρο και άλλα δραματοποιηθήκαν για τη σκηνή. Έχω γράψει και σενάρια μαζί με τον αξιόλογο Νίκο Παναγιωτόπουλο. Ο χρόνος του θεάτρου και ο χρόνος του κινηματογράφου διαποτίζουν τον χρόνο της πρόζας μου. Ακόμη θυμάμαι την ταραχή μου όταν ακούγαμε οικογενειακώς στην Κομοτηνή, από ένα ξύλινο ραδιόφωνο Phillips, μεγάλο σαν κουκλοθέατρο, το θέατρο της Τετάρτης, όλες εκείνες τις παλλόμενες φωνές ηθοποιών του Εθνικού, αλλά και τα γκροτέσκα ηχητικά εφέ... - Σε ελκύει η αποσπασματική γραφή στον βαθμό που ένα μυθιστόρημά σου να θυμίζει περισσό-

τερο ποίηση παρά πεζογραφική σύνθεση. Σε αφορούν οι ειδολογικές αυτές επιστολές; - Όποιος μπαίνει στο μαγικονόημα της γραφής από ένα σημείο και μετά, πες το διαστρεφώς, μόνο όταν αποκτιάζ παιδί, καινοεείς ότι τα βιβλία δεν είναι παιδιά και ότι όλο αυτό δεν είναι παρά μια διανοητική σαχλαμάρα. - πες το εθισμό, πες το πόζα, αρχίζει και βλέπει τα πάντα ως ένα κείμενο. Λογοτεχνοποιεί και τον αέρα που αναπνέει. Αυτό συνέβη και σε μένα. Σαν να ζούσα κάτι μόνο και μόνο για να το αποτυπώσω στην άδεια οθόνη του λάπτοπ. Ίσως γι'

Το εξώφυλλο του τελευταίου μυθιστορημάτος του που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη.

δοι, κατανοείς ότι τα βιβλία δεν είναι παιδιά, και ότι όλο αυτό δεν είναι παρά μια διανοητική σαχλαμάρα. Από τη στιγμή λοιπόν που μπήκε στη ζωή μας, στην καθημερινότητά μας, ο Μάρκος, ίσως και νορμότερα, όταν ωριμάζει αυτή η συνθήκη, σταματάει αυτό το αυτοπαραμύθισμα. Κόπτικε μαχαίρι. Τα κείμενα κείμενα και η καθημερινότητα καθημερινότητα. Τα σύμφωνα αυτά φυσικά και τέμνονται, αλλά δεν υπάρχει πλέον η αφόρητη ενδογαμική αίσθηση, η απομύζηση της οικείας στιγμής υπέρ της «διαρκείας» της στο έργο. - Σου αρέσει να βασανίζεις τον αναγνώστη, να του βάζεις τρικλοποδιές στην ανάγνωση ενός κειμένου σου; Ή δεν σε αφορά καθόλου ο αναγνώστης; - Ο αναγνώστης για μένα είναι άγνωστος, ακαρτογράφητος και

απροσδιόριστος - όπως, εξάλλου, οι χαρακτήρες των βιβλίων μου. Δεν έχω ούτε συμπάθεια ούτε αντιπάθεια για κάτι που αγνώω. Ο αναγνώστης είναι κάποιος που διαβάζει τα βιβλία μας. Που τα αγοράζει ή δεν τα αγοράζει. Που τα συσπίνει ή τα δυσφημεί. Αναμφίβολα. Πριν όμως από αυτόν τον αναγνώστη, αυτόν που ανεβάζει ή κατεβάζει έναν τίτλο, υπάρχει ένας αφανής αναγνώστης. Ανομολόγητος και αδύλωτος. Αυτός που διαβάζει τα βιβλία μας πριν γίνουν βιβλία. Πριν εκδοθούν. Κάποιος που μας δίνει κουράγιο, μας κρίνει, μας συμβουλεύει, μας σαρκάζει. Κατά μια έννοια, όλοι γι' αυτόν τον αναγνώστη γράφουμε, σε αυτόν λογοδοτούμε. Με αυτόν τον αναγνώστη ξυπνάμε και κοιμόμαστε. Από και και πέρα, στο μέτρο του καθενός εναπόκειται αν θα έχει δίπλα του έναν κόλακα, έναν καταστροφέα ή έναν ακριβοδίκαιο αναγνώστη.